

Bunkers aan de Slaperdijkweg, Spaarndam

Landschap met een verhaal

De leegte binnen het landschap van de Stelling van Amsterdam is allesbehalve toevallig. Rondom de forten lagen onzichtbare verboden kringen. Het was van groot belang dat er vanaf de forten een vrij zicht was om de vijand te kunnen zien aankomen en om geweren te kunnen gebruiken.

Daarom werd in 1853 een speciale wet ingevoerd: de Kringenwet. Tot 300 meter rond de forten mocht alleen met hout worden gebouwd, en alleen als er toestemming was van de minister van oorlog. Tot 600 meter waren er restricties voor het gebruik van steen en voor de hoogte van de bebouwing, en tot 1000 meter was bebouwing wel toegestaan, maar kon deze bij militair bevel worden afgebroken. Deze wet had vooral veel invloed op het landschap en de stedelijke ontwikkeling na de Tweede Wereldoorlog. Rond een deel van de forten zijn nog altijd houten huizen te vinden.

Op fortterreinen vind je specifieke bomen en struiken. Over die beplanting is vroeger goed nagedacht. Zo werden dichte hagen met doornige struiken als een natuurlijk prikkeldraad gebruikt. Knotwilgen op de wallen zorgden ervoor dat het risico op verzakkingen werd verminderd. Populieren, wilgen en andere opgaande bomen onttrokken het fort aan het zicht van de vijand. Langs de liniewallen en toegangswegen werden vaak eiken geplant. Door de bomen langs de omliggende wegen om te zorgen kon je de doorgang voor de vijand blokkeren.

Foto's: Martin van Lokven, Wiebe de Jager

STELLING SCHATTEN

Gemeente Velsen

Forteiland IJmuiden

**HOLLANDSE
WATERLINIES**
UNESCO WERELDERFGOED

unesco
Werelderfgoed

WATER ALS BONDGENOOT

Waar water voor Nederland vaak een bedreiging vormde, werd het binnen de Stelling van Amsterdam (onderdeel van het UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies), juist ingezet als bondgenoot. Als afschrikmiddel tegen een mogelijke buitenlandse inval. Met behulp van een ingenieus watermanagementsysteem en een netwerk van rivieren, sluizen, dijken en kanalen kon het land in korte tijd gecontroleerd onder water worden gezet. Zo konden we de vijand verrassen en diens aanval vertragen.

Velsen ligt bij de kust. Hierdoor is de verdedigingszone relatief smal.

De gronden lagen te hoog voor een inundatie, waardoor de Stelling iets moest worden teruggelegd zodat het gebied onder water kon worden gezet.

In de huidige gemeente Velsen konden met het watermanagementsysteem, bij een vijandige dreiging, de volgende polders onder water worden gezet:

- **Velserbroekpolder**
- **Oostbroekpolder**
- **Noord Spaarndammer polder**

Verschiedende waterwerken hebben nog steeds een functie in het watermanagement van vandaag. Ze helpen om het land te beschermen tegen water en soms ook tegen droogte.

De volgende watermanagementonderdelen zijn in de gemeente Velsen nog herkenbaar en of beleefbaar:

- **Noorderzeesluizen** – Hoofdwaterinlaat voor de Stelling van Amsterdam.
- **Drie inlaatduikers bij Fort benoorden Spaarndam** – Waterkering voor het fortterrein.
- **Inlaatsluis Velserbroekpolder (Oostlaansluis)** – Water in- of uitlaat voor de Velsbroek polder.
- **Hadersluis** – Waterinlaat voor de Oostbroekpolder.
- **Inundatieduiker in de Gruiterspolder** – Waterkering voor de Velsbroek polder.

Liniewallen zijn aangelegde wallen en kades om het inundatiewater tegen te houden en om erachter wapens op te stellen. Naast een militaire functie vervulden deze wallen vaak ook een reguliere functie in de waterhuishouding.

In de gemeente Velsen is de **Liniewal ten westen van Spaarndam** nog te herkennen.

Scan de QR-code en bekijk de animatie over de werking van het watermanagementsysteem van de Hollandse Waterlinies

STERK FRONT

De plekken in de Stelling van Amsterdam die niet onder water konden worden gezet, moesten extra worden beschermd. Deze plekken lagen vaak in de buurt van (water)wegen en dijken en worden accessen genoemd. Om deze plaatsen te beschermen werden forten en batterijen gebouwd. De soldaten hadden hier een veilig heenkomen en er konden wapens worden opgesteld. Als een sterk front lagen de gebouwen verscholen in het landschap. Klaar om de vijand de weg te versperren.

De volgende militaire onderdelen van de Stelling van Amsterdam zijn in Velsen nog beleefbaar:

- **Fort bij IJmuiden (Forteiland)** - Verdedigde het Noordzeekanaal met de sluizen en beletten vijandelijke schepen de toegang tot de haven.
- **Fort benoorden Spaarndam** - Verdedigde de Slaperdijk met weg en de Westlaan.
- **Mitrailleurkazemat westoever Zijkanaal B** - verdediger van de provinciale weg Velsen Amsterdam.
- **Voorstelling bij Spaarndam** – Verdediger van de Oostlaan, de Westlaan, de Slaperdijk en het grindpad Haarlem - naar Spaarndam en het Spaarne.

